

Richtsnoeren voor het beleid van de EU ten aanzien van derde landen inzake de doodstraf

I. INLEIDING

i) De Verenigde Naties hebben de aanwending van de doodstraf aan strenge voorwaarden onderworpen, onder meer in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), het Verdrag inzake de rechten van het kind (VRK) en de Waarborgen ter bescherming van de rechten van terdoodveroordeelden van het ECOSOC. Het Tweede Facultatieve Protocol bij het IVBPR bepaalt dat de staten zich ertoe verbinden de doodstraf af te schaffen. De Europese Unie gaat nu een stap verder en streeft naar de afschaffing van de doodstraf in de Unie en daarbuiten.

ii) Tijdens de 53e zitting en - in een door alle lidstaten van de Unie gesteunde resolutie - tijdens de 54e zitting heeft de VN-Commissie voor de rechten van de mens de landen waar de doodstraf niet is afgeschaft, opgeroepen om:

- het aantal misdrijven waarvoor de doodstraf kan worden opgelegd, geleidelijk te beperken;
- een moratorium op de voltrekking van de doodstraf af te kondigen, met het oog op de volledige afschaffing.

iii) Tijdens de topconferentie van de Raad van Europa van oktober 1997 hebben de regeringsleiders, waaronder alle regeringsleiders van de lidstaten van de Unie, opgeroepen tot de wereldwijde afschaffing van de doodstraf. Bovendien hebben de nieuwe lidstaten van de Raad van Europa zich ertoe verbonden moratoria in acht te nemen en Protocol nr. 6 bij het EVRM te bekrachtigen, waardoor zij zich tot de afschaffing van de doodstraf verbinden.

iv) In het Verdrag van Amsterdam van de Europese Unie van 1997 wordt opgemerkt dat de doodstraf sinds de ondertekening van Protocol nr. 6 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens in de meeste lidstaten van de Unie is afgeschaft en in geen enkele lidstaat is toegepast.

v) De staten die deelnemen aan de OVSE zijn uit hoofde van het Document van Kopenhagen verplicht informatie uit te wisselen over de afschaffing van de doodstraf en deze informatie beschikbaar te stellen voor het publiek. De Europese Unie komt deze verplichting na door regelmatig verklaringen af te leggen in het kader van de Menselijke Dimensie van de OVSE.

vi) De statuten van het Internationaal Tribunaal voor het voormalig Joegoslavië en het Internationaal Tribunaal voor Ruanda, die beide door de EU werden gesteund, voorzien niet in de doodstraf, hoewel beide rechtscolleges werden ingesteld om massale schendingen van het humanitair recht, met inbegrip van genocide, te bestraffen.

II. WERKWIJZE

De EU is van oordeel dat de afschaffing van de doodstraf bijdraagt tot de verbetering van de menselijke waardigheid en de gestage ontwikkeling van de mensenrechten.

Het doel van de Europese Unie is:

- te streven naar de wereldwijde afschaffing van de doodstraf als een belangrijk beleidsdoel waar alle lidstaten mee instemmen;

- te eisen dat de aanwending van de doodstraf, in de staten waar deze nog bestaat, geleidelijk wordt beperkt en er op aan te dringen dat ze wordt voltrokken met inachtneming van minimumnormen zoals uiteengezet in het betreffende hoofdstuk.

De EU zal aan dit doel bekendheid geven als een integrerend deel van haar mensenrechtenbeleid.

De Europese Unie zal haar optreden, met inbegrip van verklaringen en demarches ter zake van de doodstraf, in internationale fora en ten aanzien van derde landen intensiveren in het licht van het hoofdstuk over de minimumnormen.

De Europese Unie zal geval per geval en op basis van de criteria nagaan of zij bij andere staten demarches zal ondernemen over de aanwending van de doodstraf.

De voornaamste aspecten van de aanpak van de EU zijn:

ALGEMENE DEMARCHES

Waar toepasselijk zal de Europese Unie de kwestie van de doodstraf aan de orde stellen in haar dialoog met derde staten. Bij deze contacten wordt onder meer rekening gehouden met:

- de oproep van de EU voor de wereldwijde afschaffing van de doodstraf, of ten minste voor een moratorium;
- wanneer de aanwending van de doodstraf gehandhaafd wordt, zal de EU er de nadruk op leggen dat de landen deze straf alleen mogen aanwenden in overeenstemming met de minimumnormen die in het betreffende hoofdstuk staan, en dat ze een zo groot mogelijke openheid moeten betrachten bij de aanwending ervan.

De precieze aard van deze aanpak zal onder meer afhangen van de vraag of:

- het land een goed functionerend en open gerecht heeft;
- het land zich er internationaal toe heeft verbonden de doodstraf niet aan te wenden, bijvoorbeeld in het kader van regionale organisaties en instrumenten;
- de rechtsorde van het land en de aanwending van de doodstraf al dan niet openstaan voor openbaar en internationaal toezicht, en of er aanwijzingen bestaan dat de doodstraf vaak in strijd met de minimumnormen wordt aangewend.

Demarches van de EU inzake de aanwending van de doodstraf zullen met name worden overwogen wanneer zich nieuwe ontwikkelingen voordoen in het beleid van een staat ter zake van de doodstraf, bijvoorbeeld wanneer een officieel of feitelijk moratorium op de doodstraf ten einde loopt of wanneer de doodstraf bij wet opnieuw wordt ingesteld.

Bijzondere aandacht zal worden geschonken aan verslagen en conclusies van relevante internationale mechanismen voor mensenrechten.

Een demarche of een publieke verklaring is mogelijk wanneer landen stappen ondernemen om de doodstraf af te schaffen.

INDIVIDUELE GEVALLEN

Bovendien zal de Europese Unie, wanneer zij kennis krijgt van individuele terdoodveroordelingen waarbij de minimumnormen worden geschonden, overwegen of specifieke demarches moeten worden ondernomen.

In dergelijke gevallen is spoed vaak ten eerste geboden. Lidstaten die dergelijke demarches voorstellen, dienen daarom zoveel mogelijk achtergrondinformatie uit alle beschikbare bronnen te verschaffen. Daaronder vallen bijzonderheden over het ten laste gelegde misdrijf, het strafproces, de precieze aard van de schending van de minimumnormen, de status van eventuele rechtsmiddelen en, indien bekend, de verwachte terechtstellingsdatum.

Wanneer voldoende tijd voorhanden is, moet worden overwogen om bij de hoofden van de missies nauwkeurige informatie en advies in te winnen voordat demarches worden ondernomen.

RAPPORTAGE OVER MENSENRECHTEN

De hoofden van de EU-missies zouden ambtshalve een analyse van de aanwending van de doodstraf in hun verslagen over de mensenrechten moeten opnemen en op gezette tijden een beoordeling moeten maken van het effect en de weerslag van de initiatieven van de Unie.

MOGELIJKE RESULTATEN VAN EU-INTERVENTIES: ANDERE INITIATIEVEN

De EU heeft zich ten doel gesteld om, waar mogelijk, derde landen ervan te overtuigen, de doodstraf af te schaffen. Daartoe zal de EU de landen aansporen om toe te treden tot het Tweede Facultatieve Protocol bij het IVBPR en vergelijkbare regionale instrumenten. Wanneer zulks niet mogelijk is, zal de EU de afschaffing van de doodstraf niettemin als doelstelling blijven handhaven en:

- de staten aanmoedigen om internationale mensenrechteninstrumenten te bekrachtigen en na te leven, met name de instrumenten over de aanwending van de doodstraf, waaronder het IVBPR;
- de kwestie in internationale fora aan de orde stellen en moratoria op de aanwending van de doodstraf en, te gelegener tijd, de afschaffing ervan, nastreven;
- de bevoegde internationale organisaties aanmoedigen om passende maatregelen te nemen om de staten ertoe aan te zetten de internationale normen inzake de doodstraf te bekrachtigen en na te leven;
- bilaterale en multilaterale samenwerking aanmoedigen en aanbieden, onder meer in samenwerking met de civiele samenleving, met inbegrip van het recht, teneinde een eerlijk en onpartijdig strafproces te bewerkstelligen.

III. MINIMUMNORMEN

Wanneer staten vasthouden aan de doodstraf, is het volgens de EU van belang dat de volgende minimumnormen in acht worden genomen:

- i) Een doodvonnis mag alleen voor de ernstigste misdrijven worden uitgesproken, met dien verstande dat daaronder alleen misdrijven met voorbedachten rade vallen, die de dood of andere uiterst ernstige consequenties tot gevolg hebben. De doodstraf zou niet mogen worden opgelegd voor geweldloze financiële misdrijven of voor het geweldloos tot uiting brengen van zijn godsdienst of levensovertuiging.
- ii) Een doodvonnis mag alleen worden uitgesproken voor misdrijven waarvoor de doodstraf ten tijde van het begaan van toepassing was, met dien verstande dat, mocht de wet na het begaan van het strafbare feit in de oplegging van een lichtere straf voorzien, de overtreder daarvan dient te profiteren.
- iii) Een doodvonnis mag niet worden uitgesproken jegens:
 - personen die ten tijde van het misdrijf de leeftijd van achttien jaar nog niet hadden bereikt;
 - zwangere vrouwen en vrouwen met kleine kinderen;
 - personen die hun geestesvermogen verloren hebben.
- iv) Een doodvonnis mag alleen worden uitgesproken wanneer de schuld van de beklaagde gebaseerd is op duidelijke en overtuigende bewijzen die geen ruimte laten voor een andere verklaring van de feiten.
- v) De doodstraf kan alleen worden voltrokken ingevolge een onherroepelijk geworden vonnis door een bevoegde rechter geweest, na een behandeling door een bij de wet ingestelde rechterlijke instantie welke alle mogelijke waarborgen op een eerlijk proces biedt en die ten minste gelijk zijn aan die welke in artikel 14 van het IVBPR staan, met inbegrip van het recht van een ieder die verdacht of beschuldigd wordt van een misdrijf waarvoor de doodstraf kan worden opgelegd, op passende rechtsbijstand in alle fasen van de procedure en, waar passend, het recht om contact op te nemen met een consulaire vertegenwoordiger.
- vi) Een ieder die ter dood is veroordeeld, moet een effectief rechtsmiddel ter beschikking hebben om beroep in te stellen bij een hoger rechtscollege en er moeten stappen worden ondernomen om ervoor te zorgen dat die beroepen verplicht zijn.
- vii) Waar toepasselijk moet een ieder die ter dood is veroordeeld, het recht hebben om een individuele klacht neer te leggen overeenkomstig de internationale procedures; de doodstraf zal niet worden voltrokken zolang de klacht overeenkomstig die procedures in behandeling is.
- viii) Een ieder die ter dood is veroordeeld, heeft het recht gratie of verzachting van het vonnis te vragen. Amnestie, gratie of verzachting van het vonnis kan in alle voorkomende gevallen worden verleend.

- ix) De doodstraf mag niet worden voltrokken in strijd met de internationale verplichtingen van een staat.
- x) De tijd die na de terdoodveroordeling verstrijkt, kan ook een rol spelen.
- xi) Wanneer de doodstraf wordt voltrokken, moet zij op zodanige wijze worden uitgevoerd dat zij zo weinig mogelijk lijden veroorzaakt. Zij mag niet in het openbaar of op vernederende wijze worden voltrokken.
- xii) De doodstraf mag niet worden uitgesproken bij wijze van politieke vergelding in strijd met de minimumnormen, bijvoorbeeld tegen personen die een staatsgreep hebben beraamd.
-